משנה · אחרונים · לחם שמים · סדר טהרות

לחם שמים על משנה נדה

רבי יעקב ב"ר צבי [היעב"ץ] עמדין

ספריית אור ברסלב · or-breslev.co.il

לחם שמים על משנה נדה

רבי יעקב ב"ר צבי [היעב"ץ] עמדין

מקור הטקסט: ספריא · רישיון: לפי המהדורה: נחלת הכלל או Creative Commons

התכנים שלפניכם נאספו, מוינו, סוננו ונערכו בעמל רב ובמסירות על ידי צוות פרויקט 'אוצריא' (otzaria.org).

לקריאה באתר, עם המפרשים והמקורות ליד כל שורה: https://or-breslev.co.il/library/לחם-שמים-על-משנה-נדה/
הקובץ נוצר ב־17 בנובמבר 2026 מגרסה v38-202611162349 של הספרייה.

תוכן העניינים

פרק א 4
משנה ג 4
משנה ד 4
משנה ה 4
פרק ב 5
משנה א 5
משנה ב 5
משנה ד 5
משנה ה 6
משנה ו 6
פרק ג 6
משנה ב 6
משנה ה 6
משנה ו 6
פרק ד 7
משנה א 7
פרק ה 7
משנה ג 7
משנה ד 9
משנה ה 9
משנה ו 9
משנה ט 10
פרק ו 10
משנה א 10
משנה ג 10
משנה ד 10
משנה ה 11
משנה ט 11
משנה י 11
משנה יא 11
משנה יב 11
פרק ז 12
משנה א 12
משנה ב 12
משנה ג 12
משנה ד 13
משנה ה 18
פרק ח 19
משנה א 19
משנה ב 19
משנה ג 19
פרק ט 20
משנה ו 20
משנה ז 20
משנה ח 20
משנה יא 21
פרק י 21
משנה א 21
משנה ג 21
משנה ה 22
משנה ו 22

פרק א

משנה ג

אבל הלכה כר"א עתי"ט דאין למדין הלכה מפי תלמוד. דהיינו משנה. וטעמא פירש"י שהתנאים לא דקדקו איש בדברי חברו. זה דחוק בעיני. **אבל** הנלע"ד. משום שע"פ הרוב. דורות המאוחרים הוצרכו לחדש ולהוסיף חומרא וגזרה. לחזק משמרתה של תורה לפי מה שראו שהשעה צריכה לכך. משום דלא אכשור דרי. דוק ותשכח וכך יפה להם וראוי ומחויב. ע"פ הנגלה והנסתר שבפנימיות התורה. ידוע שכמה דברים נתחדשו. בחידוש דורות. לכן אין למדין הלכה מפי משנה. לדורות שאחרי התנאים בעלי המשנה. שנתחדשה הלכה. ועיין מטפחת.

משנה ד

משיוודע עוברה פרע"ב לסוף ג"ח משנתעברה **קשיא** מנא ידעינן אימת איעברא. דהא ודאי אפילו לא פסקה לראות דיה שעתה עיין חידושי גמר' בס"ד. **ואיכא** למימר דמבדקא בהילוכא. כדאיתא בהחולץ (מד"א) וצ"ע שלא דברו מזה הפוסקים.

משנה ה

ג' עונות כו' סמוך לזקנתה ולא ראתה בהן. דיה שעתה. כצ"ל בלשון רפ"ב.

סמוך לזקנתה כל שקורין לה אימא כו' בירו' כל שראויה לקרותה כו'. **מכל מקום** נראה דלאו בשנים תליא. מדשתק תלמודא. ולא אשתמיט לאשמועינן בהדיא. השנים שראויה להקרא זקנה. **אע"ג** דאיכא למימר. דסמיך אסתם זקנה. שהיא בששים. כדתנן באבות. סימן לדבר בכלח. שאין זה מוכרח. **וי"ל** שהאשה מזקנת לפני האיש. כמו שנעשית גדולה קודם הזכר. כדתנן לקמן פ"ה.

אלא נראה דהיינו טעמא שלא נתנו שיעור בשנים. לפי שאין שנות זקנתה ידועות כמו בזכר. כדאמרן. ולא עוד אלא שהזקנה היא בריאה יותר מהזקן. כמ"ש סבתא בביתא סימא טבא בביתא. לפיכך אפשר ג"כ שלא תזקין מהר כמוהו.

ועוד אי אפשר לתת בה שיעור בשנים. לפי שיש אשה מזקנת קודם חברותיה ובנות גילה. או מתאחרת. מחמת חלוף טבעה ומזגה. או מלידות רבות. או מקרי הזמן. מעוני ומרוב עבודה. תמהר לבוא עד שנותיה. ויש להפך. יושבת בקתדרא על מטה כבודה ושולחן ערוך לפניה. שקטה ושאננה. על כן עמד טעמה בה דשנה ורעננה. גם עד זקנה. הילכך נקט מילתא פסיקתא. כפי הראוי לטבעה.

רי"א מעוברת ומניקה שעברו עליהן ג' עונות וא"ת מעוברת לת"ק נמי הא בעי לסוף ג"ח. תי"ט. **לא** ידענא מאי קאמר. הא ת"ק לא מיירי מפיסוק דמים. דאפילו חזיא בעונות

ושלא בעונות. משהוכר עוברה. דיה שעתה. ולר"י בעיא שלש עונות בלא דם. כמדומה ההשמטה שבלשון רע"ב דלעיל (כמו שהגהתי בד"ה ג' עונות כו') הוא דאטעייה לתי"ט.

פרק ב

משנה א

תקצץ עם כל מה שהחמירו חז"ל בעון משז"ל. **מצינו** ג"כ שהתירוהו מפני הצורך. עמ"ש בס"ד במו"ק לא"ע (סכ"ג) ובמלון בית אל. ובמטפחת.

משנה ב

נמצא על שלה כו'. וחייבין קרבן. אוקימנא בגמרא בדארגישה. **ואיברא** ודאי צריך לומר כן. ולא סגי בלאו הכי מטעמא אחרינא נמי. דאי לא תימא הכי. תיקשי האיכא דם עליה. דטהור. כדלקמן מ"ה. **ואף** למאי דפרשינן התם דעשאוהו כודאי. משום דחזקתו מן המקור. הא אוקימנא לה בנמצא מן הלול ולפנים דווקא. והא ודאי עד שלו. לא עדיף מנמצא מן הלול ולחוץ. דספקא הוי. כ"ש בכהאי גוונא דגרע טובא. וק"ל. פשיטא דמידי ספק לא יצא. והיכי מחייבינן להו קרבן. ולא חיישינן דילמא מייתו חולין לעזרה. **והשתא** דאתינן להכי. לאוקמה למתניתין בהרגישה שנפתח מקורה. ניחא. דתו ליכא לספוקי לגמרי בדם אחר. אלא ודאי דם מקור הוא.

ובהכי אתי שפיר נמי. דלא תיקשי אכתי ספקא הוי. דילמא ממקום מי רגלים אתא. דטהור. כדלקמן רפ"ט. ועתשו' שלי כ"י.

ופטורים מן הקרבן מחטאת קבועה. אבל חייבין באשם תלוי. כ"ה לרע"ב.

ותמהתי מראות. דהא קיי"ל בעינן חתיכות משתי חתיכות. ולפחות לא סגי לחייב חטאת עד דאקבע איסורא. ערפ"ד דכריתות. **שוב** עיינתי בגמרא ומצאתי ת"ל מפורש כדברי. דלתנא דידן ס"ל בעינן חתיכה משתי חתיכות. **אחר** ראיתי שרע"ב נמשך אחר פירוש ר"מ במשנה. ולא דק.

משנה ד

כל הנשים בחזקת טהרה וא"צ לשאול לה כשהיא ערה. **ולא** חיישי' דילמא מתוך שבהולה לביתה. מחמת שלא שמשה זמן רב. אינה חוששת לעשות רצונו בכל אופן. מאחר שהוא אינו חושש ותבעה לתשמיש. ולא שאל אותה אם טהורה היא. **ותו** דילמא ניחוש. אימור לאו אדעתיה. מתוך שלא זכר לשאול אותה. לא שמה אל לבה לזכור אם טבלה. והאשה משתוקקת על בעלה בשעה שבא מן הדרך. קמ"ל. **אבל** בישנה לא קמיירי.

דיה בשני עדים כל הלילה ש"מ מהא מתני'. דלכ"ע לא חיישינן לשינה מראהו. **דאל"כ** לא סגי בבדיקה דלמחר. אלא ליבעי דווקא שמוש לאור הנר ממש. **ועמ"ש** בס"ד שי"ע (סי"ב).

משנה ה

והעליה נראה שהוא מקום מי רגלים. דרפ"ט ע"ש. ובגמרא דרפ"ח. ובמש"ל מ"ב בס"ד. **ספקו טמא** טומאה ודאית. בנמצא מן הלול ולפנים. אבל מן הלול ולחוץ. אינו טמא אלא לתלות. וכן לבעלה טמאה מספק. **ואע"ג** דאיכא תרי ספקי דילמא מן העליה אתא. וא"נ מן המקור. דילמא אזדקרא. והדר דם העליה לחדר. מ"מ אינו אלא ספק אחד. שמא דם העליה הוא. ועמש"ל משנה ב'.

משנה ו

הירוק לרע"ב כמראה אתרוג. ולא כמראה כרתי. **הוא** ירוק כעשב השדה. גרי"ן בל"א. גם בלוי"א (גוון תכלת) גם ברוי"ן (גוון ערמון) במשמע ההתר. לדברי הכל. עיין מ"ש בס"ד בשי"ע (סמ"ד).

פרק ג

משנה ב

אם נמוחו נראה פשוט דהיינו אם יש בהם מראה אדמומית אחר המיחוי. ואדומים דקתני. אכולהו דלעיל קאי. אקלפה כו'.

כל שאין בו מצורת אדם כו' ע"ל הר"מ בתי"ט שכתב ולא יסופק בשכלך שהוא נמנע כו'.

בשנת כוש"ר הולידה אשה בק"א בריה בצורת ד"א.

משנה ה

טומטום ואנדרוגינוס פירוש או אנדרוגינוס כי מה צורך לאנדרוגינוס עמו. בטומטום לחודיה נמי דינא הכי. והכי מוכח נמי בגמרא. מדמקשי אסיפא השתא כו'. ולא פריך אריש. **ואע"ג** דלפ"ז לא דמי פירוש לישנא דרישא לדסיפא (דודאי וי"ו העטף הוא) לא דק תנא בהא.

משנה ו

אין ידוע אם ולד הוא עתי"ט משמא דגמרא. בשלא הוחזקה עוברה. דאי בהוחזקה כו'. **צ"ע** היכי דמי הוחזקה. אי בארבעים כדי יצירת הולד. אי משהוכר עוברה. כענין משיוודע עוברה דפ"ק.

ומסתברא דהכא נמי בעי הכי. וע"ל במשצה הסמוכה. **אב"א** דאיבדקא בהילוכא.

פרק ד

משנה א

כעליון עתי"ט בשם תו'. דעקר קרא במרכב כתיב דלא בעי כיבוס. **ר"ל** אדם הנוגע בו. לא בעי כבוס. אלא הוא בלבד טמא. ואינו מטמא בגדים שעליו. אבל כלי שטף שנגע במרכב. ודאי בעי כבוס. כאדם הנוגע בו.

והן יושבות על כל דו"ד תימה מה צריך לכך. הא אפילו לא ראתה אלא דם טמא. מ"מ לעולם היא בטומאתה. דבודאי. טבילת נדה לית להו. דלא כתיבא ולא אחזוק.

ואין חייבין עליהן הלובש באותן בגדים פטור מקרבן. ותמיהני דהני בגדים כיון דאין מטמאין לאדם. א"כ ליכא לחיובי משום כניסה דידיה כו'. תי"ט. **ואין** כאן תימה כל עיקר. דהכי נמי קאמרי. כיון דטומאתן קלה. שאין מטמאין אדם. לכן אין חייבין עליהן אפילו לובש בגדיהן. ונכנס בהן. דאכניסת בגדים לא מיחייב מידי. ולאפוקי אם היה תחתון שלהם טמא ודאי. כשל ישראל. דפשיטא חייב עליו על ביאת מקדש. אפילו נגע בו בלבד ונכנס. זה פשוט מאד. ובחנם האריך תי"ט שלא לצורך.

כ"ע אבל הרמב"ם כתב דאף מלקות לא שייך בבגדים שאינם א"ה כו'. **ברם** דברים תמוהים הם כמ"ש עליו שם בהגהותי בס"ד.

שטומאתן ספק הא ודאי שורפין. **מתניתין** ר"מ היא. דס"ל כותים גרי אריות הן.

פרק ה

משנה ג

בת י' ימים בזיבה אם ראתה ג"י אחר ז'. **משמע** דווקא אחר שראתה נדה. הוא דמיטמיא בזיבה. וכמ"ש בס"ד במגדל. שוקת ב'.

תנוק בן יום אחד אפילו שעה אחת. אף רגע אחד. זהו יום אחד. וכך הוא לכל דיניו. ובכל מקום. דמקצתו של יום ככולו.

ופוטר מן היבום אם חי שעה אחת אחר מיתת אביו. אבל עובר אינו מתירה לינשא.

אע"ג דמעוברת בלא"ה לא חזיא לינשא. ההיא מדרבנן. **ועדיין** צ"ע אם זו אסורה דבר תורה.

ומיטמא בט"מ טמא ומתטמא בן יום אחד. ואפילו לא יצא כולו לאויר העולם. ולא הוציא אלא רוב ראשו. דהיינו פדחתו. ומת עודו במעי אמו. נטמאה היא. וכל הנוגע בו אז. **וכן** החי משהוציא פדחתו לפרוזדור. מקבל טומאה. עמ"ש בס"ד מ"ד פ"ז דאהלות. וכן

הדבר לענין שאר דיני בן יום אחד. השנויים מכאן ואילך. **חוץ** מן הנחלה. דאפליגו בה אמוראי. אי פדחת פוטרת. כדאיתא בגמרא דהמפלת.

ופוסל ע"ל תי"ט. דא"ל נמי לענין פסול דאמו (ר"ל אם היא בת כהן. פסלה מתרומת בית אביה) כמו במאכיל כו'. וא"ת כו' לוקמה באשה א' גרושה וי"ל בן אחד. דבן יום א' פוסל (עבדים שירש מאביו) אבל כו' אלא שאינו פוסל (במקום בנים) משום כו' אבל הרע"ב שפירש דאין זכיה לעובר משמע שא"ל זכיה כלל (אף באין בנים. ור"ל א"ה הדרא קושיא לדוכתה. מאי דוחקיה לאוקמה בשתי נשים) ועוד אפ"ל דאתא למימר דא"ל זכיה כו'.

דבריו הללו מגומגמים. דהשתא קבעי לאוקמה כמ"ד א"ל זכייה לעובר כלל. ואפי' את"ל דלא פסיל נמי שלא במקום בנים ניחא. **ולא** ידענא מאי ניחותא. אכתי קשיא למה ליה דמהדר אדוחקא דשתי נשים. לוקמה באשה אחת. בין גרושה בין אינה גרושה. דילוד מאכיל. שאינו ילוד. אינו מאכיל.

ואף שנראה כאילו רצה להשמר מזה. במאי דמסיק תו. ל"ק דפוסל תנן. ואילו בת כהן לאו משום פסול הוא. **בזה** רפא שבר על נקלה. לא ידענא מאי מהני. עובר גרושה נמי לא פסיל. לכן אין הבנה לדבריו.

ונוחל ומנחיל אבל עובר לא. אם לא שנהרגה או שמתה אמו מחמת לידה. דכה"ג ודאי חי. וכמ"ש תו'. והנך תרי גווני קושטא נינהו.

והא דלא תני נמי עובר נוחל ומנחיל כה"ג. עמ"ש תו'. **ולי** נראה שא"צ לדחוק. אלא כה"ג לאו עובר מיקרי. שאינו עוד ירך אמו. ואין חיותו תלוי באמו. אלא הרי הוא כילוד. ובן יום אחד הוא.

ולכל קרוביו המתאבלים עם אביו ואמו.

כחתן שלם ואפילו הוא מתאומים. ויצא אחיו לפניו בחודש שמיני. בין חי בין מת. שהרי הוא נפל.

מ"מ זה שנולד אחריו בתשיעי. הרי הוא בן קיימא לכל דבר. כשאר ולד שכלו לו חדשיו. ואינו נגרר אחר אחיו הנפל. וכמ"ש בס"ד רפ"ח דבכורות. **וה"מ** דכלו לו חדשיו. ונראה פשוט. שגם בר שבעה. קרוי כלו לו חדשיו כמו בן תשעה. וכן הדין בשניהם. בנולדים למקוטעין. בכלל כלו חדשיו הוי. כמש"ל פ"א. ועמ"ש בתשובה באריכות.

ונראה שגם יוצא דופן חשוב בן קיימא. לכל הדברים שנזכרו כאן. וכ"מ ברפ"ח דבכורות. דחי הוא. ונוטל כפשוט לדברי הכל.

משנה ד

וחייבין עליה משום א"א אם קבל בה אביה קדושין. **ותמהו** תו' דמסיפא שמעינן לה. דקתני ואם בא עליה אחד מכל העריות.

לא ידענא מאי קושיא. בסיפא מיירי בעריות דקורבה. וקמ"ל דהן חייבין. אע"פ שהיא פטורה. אכתי מנא ידעינן דשייך בה אישות אפילו דביאה. אע"ג דיבם קנאה. לא יהא אלא קטן בגדולה. שקנה אע"פ שאין לו אישות. משו"ה אשמעינן נמי דמתקדשת בביאה. והשתא למאי אצטריך תו. וחייבין עליה משום א"א.

אלא על כרחך לא נצרכה אלא לאשמועינן נמי דמיקניא בקדושי כסף. דמביאה לא ידעינן להו. כיון דאפילו בגדולה אינן קידושין גמורים דבר תורה. כמ"ש הר"מ בהדיא. דקידושי כסף מד"ס הן וכמדומה כן עיקר. ובזה דברי רש"י מיושבים היטב.

והיא פטורה ואאשת איש דרישא נמי קאי כו' לפי שראיתי לרש"י ספ"ק דערכין אדתניא. עד שיהיו שניהם שוים דרי"א. פירש"י הנואף והנואפת יהיו בני עונשין כו'. ומוטב לפרושי מתניתין כסתמא דספרי. מלאוקמי כיחידאה. תי"ט.

ולא אוקימתא היא לגמרי. אלא פירכא בעלמא היא דפריך תלמודא. מנלן למילף משניהם. לרבות הולד. דילמא מיבעי ליה ללפותא דרי"א. דמצריך שיהו שניהן שוין. ושנינן דאפילו לרי"א אתי שפיר. משו"ה לא חיית רש"י. אי אתיא מילתיה דרי"א דלא כמתניתין. דרי"א יחידאה הוה. ובודאי לישנא דרי"א דייק כפירש"י.

משנה ה

בן ט' ו**יום א' כו'**. ודאי נראין הדברים שגם זה הל"מ הוא (כמ"ש תי"ט) אלא שעל כרחנו צריכין אנו לומר דהל"מ היא זו לדורות אחרונים. **ברם** לדורות ראשונים היתה ההלכה. בן שמנה. עיין גמרא דפבסו"מ.

קנאה עתי"ט ביאה שא"צ דעת ביאתו ביאה. **א"ה** ישן אמאי לא קני. **עמ"ש** בס"ד פ' הבע"י.

ופוסל כגון נכרי ועבד כו'. **וכ"ש** כהן לוי וישראל שבא על אחת מכל העריות. שפסלה. אלא משום דקתני לה סיפא לענין מיתה. שבק לה הכא.

ופוסל את הבהמה מע"ג המזבח הא להדיוט שריא. משו"ה אוקמה רש"י בע"א כו'. **ונ"ל** דה"ה בשני עדים. וקודם שנגמר דינה. נמי אפסלא למזבח משהועדה בב"ד. אע"ג דלהדיוט שריא. כל כמה דלא נגמר דינה להריגה.

משנה ו

בת י"א יום כו' והא דתנוקת קודם לתנוק פירש הר"ם להיות חייהן נוצרים מחיי האיש.

דילמא מש"ה נמי קדמתן בינה כטעמא דגמרא.
מ"מ יש לתמוה עליו. מי התיר לו לר"מ. לחדש טעם אחר מלבו במשנה. ממה שפרשו עליה בגמרא. מי סני מאי דאמור רבנן. דשתוק מניה. והי"ל לומר טעמו על דברי הגמרא. אין זה אלא רוח יתירא. **גם** הטעם שהמציא אינו כלום. כי מ"ש חייהן קצרים. זה אינו אלא בילדות שעלולות למות בלידה. אבל בפנויות וזקנות. אין כלל זה מאומת.

משנה ט

תביא כתו' איכא דגרסי הכא נמי יביא. ומפרשי לה שפיר. אם רוצה לישא אחותה. עליו הראיה שקדושיה קדושי טעות וי"ג גם כאן יביאו. ע"ש.

פרק ו

משנה א

אע"פ שאי אפשר לרבנן **לכאורה** היה נ"ל לומר דל"פ רבנן ור"מ במציאות. אלא ודאי ברוב פעמים אי אפשר. ובמעוט אפשר הוא (לא נמנע) ואזדו רבנן לטעמייהו. דלא חיישי למיעוטא. משו"ה קרו ליה לא אפשר. ור"מ לטעמיה. דחייש למעוטא. **אבל** בגמרא לא משמע הכי. דכי בדקוה ולא אשכחו תחתון. הא ע"כ ממיעוטא הויא. ואמאי סברי רבנן חולצת או מתייבמת לעולם. הא ודאי צ"ל. דלא אפשר כלל. אלא מנתר הוא דנתר.
וא"ת לבדקוה בגומות. עחי"ג. וע"ל מי"ב. ועמו"ק אה"ע (סקנ"ה) וח"מ (סל"ה וסרל"ה).
לא חולצת כו'. ור"מ לטעמיה. דאמר קטן וקטנה לא חולצין ולא מתייבמין. קטן שמא ימצא סריס. ואתי לפטור במקום אחין. קטנה שמא תמצא איילונית. ואתיא לפטור במקום צרה. משו"ה לעולם לא חולצין ולא מייבמין.

משנה ג

ויש שמיטמא טמא מת כו' שאין אומרים בטמא מת עמוד ונעשה מלאכתנו. ולמ"ד אומרים בט"מ עמוד כו' (בפרק במה אשה) **אפילו** לפירוש ריב"א לא קשיא. דהיינו למעוטי כלי של בהמה ודכוותה. דלא חזי לתשמיש ולתכשיט דאדם. מיהו טמא ט"מ. אע"ג דלא מיטמא מדרס. כגון סאה.

משנה ד

ויש שכשר להעיד כגון סומא כו'. והקשו תו' דילמא לאתויי אוהב ושונא. **ואי** איתא לדעת הסוברים דאו"ש לא מפסלי אלא לכתחלה. וכן הבין הב"י בדעת הר"מ. אי הכי לק"מ. דתנאי דמתני' לא איירי אלא מפסול גמור. **אמנם** מ"ש ב"י בדעת הר"מ. אינו נראה עיקר. כפי שנראה כאן בפירושו. אם חזר בו איני יודע.

משנה ה

מיטמא טומאת אוכלין צ"ע בתרא דיומא לענין פלפלין.

ויש שמיטמא טומאת אוכלין כו'. עתי"ט וז"ל וה"ג בגמרא בשר ודגים. ואין לקיים גרסת בשר ודגים. ומשום כו' אלא הכא במעשר דטביל. ואף בשר בהמה מעשרו טובלו. ע"כ.

ולא ידענא מאי קאמר. שמא יש חסרון והשמטת סופר. ואולי צ"ל. וקשה שהרי אף בשר בהמה כו'. וחסר התירוץ. כדי שיתקשר אחריו הלשון. וכן לשון הר"מ שמיני הבשרים והדגים כו'. וק"ל.

כל שי"ל קשקשת. י"ל סנפיר בדגים דווקא כדתנן פא"ט. ועמ"ש שם בס"ד ובעלית מלאכה. במ"ע דהבדלת מיני דגים טהורים. פ"ו. יע"ש באורך.

משנה ט

כל שי"ל קרנים כו'. **לאו** דווקא. דאפילו באחד סגי. תדע משור שהקריב אדה"ר. וקרש. **לענין** חיה טמאה. אם י"ל קרנים. עמו"ק א"ח סימן תקפ"ו.

ויש שי"ל טלפים כו'. כגון חזיר וכפירש"י. ואע"ג דלא נ"מ כו' תי"ט. **ודאי** לא לנ"מ נקטיה. אלא לראיה ולדוגמא. דאיכא דאית ליה טלפים ולא קרנים.

משנה י

לענין מ"ש בתי"ט. ואע"ג דברכה אחרונה צריכה שעור. עמ"ש במו"ק (סר"י) בקונטרס לחם לשובע.

משנה יא

עד שירבה השחור ע"ל רע"ב אבל אם בא עליה אחר זמן זה כו'. **היינו** בעדים. **ויש** סוברים כה"ג לא צריכי עדים. דלא אברו סהדי אלא לשקרי. והכא אנן סהדי. כיון שנשארה אצלו בבית לשם אישות. ושניהם מודים שבא עליה אח"כ.

מיהא ספקא הוי מ"מ. ואזלינן לחומרא. כי קבלה קידושין מאחר. חוששין לדברי האומר. דכל שלא בעל בפני עדים. אין חוששין לקידושי ביאה אפילו בכה"ג. וצריכה גט משני. או מוציא ראשון. וכונס שני. **והני** מילי. בדאין הכחשה ביניהם. מיהו בדמכחשי אהדדי. איהי מהימנא. במגו דאי בעיא אמרה גרשתני. ושריא לשני. ולראשון אסורה ודאי. דשויתיה אנפשה חתיכה דאיסורא. כך נ"ל פשוט.

משנה יב

כדי לכוף ראשן לעקרן צ"ע. כיון דקיי"ל שתי שערות צריכין שיהו בעקרן גומות. וגומות. הרי הן כשערות א"כ לא יהו אלא גומות. וצריך לומר דגומות נמי אינן כשערות אלא להחמיר.

ואהא דחיישינן לשמא נשרו. נמי איכא למידק. ליבדוק בגומות. דהא שערות בלא גומות. לאו סימנין נינהו. **וי"ל** דקשה לבדוק אחר גומות. אפילו בדק ולא מצא. אימר לא בדק יפה. משו"ה לעולם ספק הוי.

פרק ז

משנה א

והש"ז שצריך שיהא ראוי להזריע. דכל זמן שהוא לח. ראוי לחיות זרע. כדאמרינן בתולה שעיברה באמבטי.

בשר המת יבש כו' טהור באדם לא שמענו שיש חילוק ביבש. בין שלם בין חסר. אלא בלח. אין הכהן מיטמא אלא לשלם. כדאיתא בנזיר.

א"כ ר"י דמטהר ביבש. בכל גוונא מטהר. לפ"ז המומיא טהורה.

משנה ב

ומטמא בין לח בין יבש לכאורה אכתם לחוד קאי. דבשרץ תנן לעיל אינו מטמא יבש. **אימא** סיפא רש"א כו'. ומוקי לה בשרץ. קשיא אטו מי לית ליה לר"ש. דשרץ אינו מטמא יבש. הא לא שמעינן דפליג אסתם מתניתין דלעיל ר"פ. ועמ"ש בסמוך.

והלח אינו מטמא למפרע **אלא עד שעה** שנוכל לומר אם נפל באותו יום. עדיין יכול להיות עכשיו לח כו'. ודווקא בשרץ הוא דפליג ר"ש בין לח ליבש (שרץ אינו מטמא יבש) אבל בכתם. אפילו לח מטמא למפרע עד שעת כבוס. דאימור יבש היה כו' (ודם מטמא יבש כלח) אבל בשרץ ליכא למימר הכי. דאי איתא דמיא נפול עליה. אמרטוטי אמרטיט (כ"ה לשון הגמרא) **זה** תימה מה צריך לכך. הא שרץ לא מטמא יבש. **ואי** ביכול להשרות כו' הא לא שייך לומר אמרטוטי אימרטט. וצ"ל דבשדרתו קיימת עסקינן. וצ"ע.

עתי"ט שכתב ונ"ל שהוא בלשון דמתורגם מעדה בגד. מרטוט. ונקרא בל"ח סמרטוט.

כמה רחוק הוא זה. מה ענין בגד וסמרטוט. למרטוט. **אמנם** לשון גמרא הוא. חברו בגמרא פ"ה דע"א. ופירושו נופל חתיכות. **ע"ש** בתי"ט ד"ה שהוא. היה מתמרט לחוץ. **לא** ידעתי ולא הבנתי לשונו זה.

משנה ג

מרקם בין קדש ובין שור מתרגמינן בין רקם כו'. **ואע"ג** דאשכחן לה בקרא בהדיא. ורקם וירפאל ותראלה (יהושע סוף סי"ח) ההיא בתוך גבולי א"י הוא. בנחלה בני בנימן. **ובריש** גטין מוכח טפי. משום דקתני התם מן הרקם ומן החגר. ויגיד עליו רעו. **ותו** דאר"י עלה מרקם ולמזרח ורקם כמזרח. ובנימן בצפון א"י קאי. ועמ"ש ריש גטין **כתי"ט** ר"ת גרס

רקת כו'. **תמהתי** מאד. מי איכא מ"ד רקת לאו טבריא היא. ומושב סנהדרין היתה. ואתרא דרבי דסתמה למתניתין. והיכי ס"ד דכתמים הבאין משם טהורין.
שלא נחשדו על כתמיהן אע"ג דכתמים מדבריהם. לפיכך ז"ש הרע"ב שעשאום כנכרים. אע"ג דלעיל פירש דגרי אמת הם. כו'. אבל הם אמרו כו'. והם אמרו. תי"ט. **לא** ידענא מאי שיאטיה הכא. מתניתין קודם שגזרו עליהן איתניא ומ"ש רע"ב הוא לזמן הזה. כדאיתא בפרקא קמא דחולין. דבימי האמוראים נתחדשה הלכה זו. **ובזה** אין מקום גם למ"ש תי"ט בסמוך על הר"מ.

משנה ד

מפני שהם קוברים שם את הנפלים עתי"ט שהעתיק מ"ש תו' היאך משתמשין שם כו'. וכמה לא חלי ולא מרגיש (גברא דמרי' סייעיה) שהוא דבור חמור ונרגש בו מהרש"א קצת. ואציגה הנה מ"ש בזה בימי חרפי (אע"פ שהוא בסבוב קצת כדרך למוד אשכנזי שסובבין הרבה עד שמגיעים למרכז. יהי מה דינקותי הוא. והנחתיו כמו שהוא כתוב לפני מאז).
ונ"ל דה"פ. דמדתנן סתמא בית הטומאות של כותים מטמאות באוהל. משמע בכל גוונא. ואפילו כהן כותי דר שם באותו בית. ובודאי דהכי משמע. מדלא מפליג. אלמא דאין לחלק בו. שבכל ענין מטמא. והכי מוכח תו בגמרא לקמן דמוקי לה בכהן כותי עומד שם. וע"כ צ"ל דאותו כהן דר שם. בבית הטומאות. דקמסהיד עלה לטהרו. דאל"ה. כי נמי אכיל שם תרומה. מה הוי ומאי מהני. מנא ידע ביה איהו. אי קברו שם נפלים או לא. דלא מסתבר לאוקמה בדלא זזה ידו משם. אלא פשיטא דליכא למסמך עליה אם לא בכה"ג דאמרן. דהיינו שאותו כהן כותי דר שם באותו בית הטומאות. דמשו"ה סמכינן עליה. ודווקא כדאוקימנא דאכיל שם תרומה. הא לאו הכי לא מהימן. אע"ג דחזינוהו דקאי התם ודר שם. לא סגי בהכי. ואהא קשיא להו להתו'. אמאי לא נהימניה נמי בלא"ה. אפילו כי לא אכיל שם תרומה תסגי לן לטהורי לבית הטומאות שהוא דר בו. דהרי נזהרין הם מטומאת מת ונפלים. כדמשמע בגמרא. מאוקימתא דכהן כותי עומד שם. וכי דייר ביה הו"ל כדנקיט תרומה בידיה. דלא סגי דלא אכיל תרומה בגויה.
והיינו דקאמרי התו' והיאך משתמשין שם בימי נדותן. והלא נזהרין הם מטומאת וכו'. ר"ל דהא ע"כ מתניתין בכל גוונא מיירי. דבית הטומאות שלהן מטמא באוהל. אפילו בכהן דר בו וכנ"ל. ואמאי. הא אית לן הוכחה טובא שלא קברו שם נפלים. דהא כהנים שלהם נזהרים מטומאת מת. והיינו דמסיימי ומוקי לה בכהן כותי. דש"מ כהן כותי נזהר מטומאת מת. ואפ"ה מוכח בהדיא דסתמא לא מהימן. דאע"ג דחזינן דדייר התם. לא סגי

(ולא כמ"ש מהרש"א ז"ל דקושיתם הוא. שאף מי שאינו כהן נזהרין הן שלא לטמאות במת. ואינן אלא דברי תימה במ"כ. שהרי אפילו ישראל אינן מוזהרין שלא לטמא במת אם לא ברגל. כ"ש בכותי דליכא למימר הכי. ולדידן א"ש. דדווקא אכותי כהן קשיא להו להתו'. והיא קושיא אלימתא בלי ספק) **אך** עדיין אינה תמיהה קיימת. דאיכא למימר לעולם אפילו כהן כותי לא חייש לטומאה. משו"ה לא סמכינן עליה בסתמא. אפילו דייר התם בבית הטומאות. ודילמא היינו נמי דקמהדר תלמודא אההיא אוקימתא דכהן עומד שם. ודילמא כהן טמא הוא. שפירושו כך באמת. שמא אותו כהן כותי עבריינא הוא. ולא חייש לטומאת מת. משו"ה לא אכפת ליה. והוא דר שם אע"פ שיודע שקברו שם נפלים. **ובהכי** הוה ניחא נמי מה שהקשו התו' לקמן בד"ה ודילמא כהן טמא הוא. דהא טמא נמי אסור לשהות בבה"ק.

והשתא לא הוי קשיא מידי. ולא היינו צריכין לדוחק. דאפילו תימא אינהו נמי ס"ל איסור שהייה בטומאה. אלא שאין כולן בחזקת כשרים כישראל. משו"ה דווקא אי ידעינן דכותי חבר הוא. הוא דמהני בהכי. אבל בכותי סתמא. דלא מחזיקינן בגויה. לא סמכינן עליה. וחיישינן דעבר אדאורייתא נמי. היינו טעמא דלא סמכינן עלויה אפילו הוא כהן. ולהכי מיבעי. לן לאוקמה באוכל תרומה דווקא. דחמירא טובא. וגם ע"ה נאמן עליה. כך היינו יכולין להבין באוקמתא דגמרא הנ"ז. **וקמהדרי** התו' לנפשייהו. דהשתא לא תקשי מידי. מה ראה רבי דסתם לן במתניתין לטמא אפילו בכהן הדר שם אם לא ע"י הוכחה (ועוד בל"ז נמי איכא למימר חכמים השוו מדותיהם. ולא ראו לחלק בדבר. בין כהן כותי לכותי דעלמא. כדאשכחן טובא דלא פלוג רבנן) כזה היה קשה לתו' לנפשייהו. על מה שהקשו בתחלה. דהשתא לפ"ז לק"מ. ודקארי לה מאי קארי.

והדר אדיוהו לגזיזייהו וקם. רמו וזקפו דיקלא. והני תרי דיוקי מחו להו בחד עוכלא. דמאי דאקשו מעיקרא קאי ושפיר קמתמו. דאי משום הא. אכתי לא ניחא. דמוכח דלאו סברא הוא הא דאמרן. מדאמרינן בפ' בנות כותים דנשוי מטמא משום בועל נדה. ואפ"ה בחור לא.

ש"מ תרתי. חדא דלא חשדינן להו בעבריינים. וממילא שמעת נמי דלא גזרינן אפנויים אטו נשואים ולא אמרינן לא פלוג בגזרתייהו דכותים. דוק. כך נלע"ד נכון בהבנת לשון התו'.

איברא יש לי כאן מקום עיון. שנראה אלי סתירה גדולה. בין משנתנו זאת. להההיא דסוף אהלות. דתנן התם מדורות העכו"ם טמאין (ובכללן כותים כדאיתא בתוספתא הביאה הר"ש. דתני בהדיא הכל עושין מדור וכו' כותי הנשוי נכרית. ושיבוש לומר. דמשום

דאיכא צד נכריות מטמינן. אבל משום כותי גופיה לא חיישינן. דאינן חשודין על הזנות. דאס"ד כותי לא חשיד. ומשום אשתו הנכרית הוא דחיישינן. התנן ואם עבד או אשה אפילו נכנסין ויוצאין. המדור טהור. כ"ש כשבעלה משמרה תדיר. ואמאי גרע כותי בעלה דנכרית. א"ו כדאמרן דל"ש כותי או גוי. וא"ל א"ה מאי איריא דנקט נשוי נכרית. ה) דהא דכוותה נמי נכרי נשוי נכרית. כדי נסבה. דלא אצטריך ליה. ואפ"ה נקיט ליה. איידי דאיירי בנשואים. מסיק לכולהו גווני (וכדאשכחינן נמי במתניתין דכוותה. כמש"ל כ"פ) והא דלא אשמועינן כותי גופיה לחוד. וכותי עם כותית. לפי שכבר גזרו עליהן להיות כנכרים לכל דבריהם. היינו גוי. והא קתני לה רישא מדורות הכותים טמאים. אלא כותי עם נכרית דתרי אומי נינהו ס"ד לא. קמ"ל. דכוותה אשכחן בפ"ק דתרומות. אין תורמין מן המחובר על התלוש. וממחובר על המחובר לא קתני. אע"ג דכה"ג נמי אין תורמין. והא דאיתא בתוספתא דמקואות פ"ח. דארץ הכותים ומדוריה טהורין היינו בא"י דווקא. כדכתב שם הר"ש. אבל באשקלון וחברותיה שיש שם משום מדור עכו"ם. גוי וכיתי שוין. וגם נראה לומר דדווקא מדור בארץ הכותים גו"כ טהור. משום דבדוכתייהו מזהר זהירי. ואין קוברין נפלים אלא בבית הטומאות שלהן. כדאיתא הכא וכמ"ש בסמוך. משא"כ אם שוהה במדור בערי ישראל. שאין לו מקום מיוחד לקבורת נפלים. ולא חיישׁ להכשיל לישראל בטומאה. ודאי מדורו טמא. כנ"ל ברור. ודוק היטב בכל זה). אם שהה שם ארבעים יום. ואע"פ שאין עמו אשה. ואילו הכא משמע דדווקא כשיש עמו אשה. הוא דחיישינן לנפלים. דהא לא מטמינן אלא בית הטומאות שנשים משתמשות בו. הא מדור סתמא בלא אשה לא. **והכין** נמי מוכח מהיא דפ' בנות כותים שהביאו בתו' כאן. דפנוי אינו מטמא משום בועל נדה. ואם איתא דעושה מדור. משום בועל נדה נמי ליטמא. **ותו** י"ל איפכא. דאילו הכא לא מצרכינן ליה ארבעים יום כדי יצירת הולד כי התם. דהא אפילו קטן. ואפילו סריס עושין מדור כדאיתא התם. ובית הטומאות דמתני' דחיישא לנפלים מסתמא לעולם טמא. ואילו התם במדור. בעינן דווקא ארבעים יום. ובבציר מהכי אינו עושה מדור. אפילו יש עמו אשה. והדבר צריך תלמוד.
וא"ל לקושיא הראשונה. דהא דפ' בנות כותים ודפ' דם הנדה. בכותי חבר עסקינן. ובאהלות בכותי ע"ה. דהא אמרינן בפ' בנות כותים. כותי חבר בועל נדה משווית ליה. ומתני' דדם הנדה נמי משמע. דסתמא בכותי ע"ה מיירי. וכן משמע בגמרא. מדפריך והא לית להו לפני עור לא תתן מכשול ודילמא כהן טמא הוא. ודוק.
וכן א"ל דמתניתין דנדה קודם גזרה איתניא. דס"ל כותים גרי אמת הן. וכדאוקימנא בגמרא לעיל בכתמיהן דאפליגו בהו ר"מ ורבנן. לכ"ע כישראל הן חשובין. משו"ה לא

עבדי מדורות כגוים. ואין טמא אלא בית הטומאות של נשיהן (וא"ש נמי דלא באנו כאן למחלוקתן של רשב"י וחכמים אם קברי גוים מטמאין באוהל. דהשתא מתניתין אתיא ככ"ע. דישראלים גמורין הן. משא"כ מתניתין דאהלות לבתר גזרה נשנית. דעשאום כנכרים גמורים כדאי' פ"ק דחולין) ובודאי לכאורה היה נ"ל כן לחלק בין הפרקים הללו. **אלא** דכד מעיינינן לא סלקא לן שפיר. דודאי לא גזרו עליהן לעשותן כנכרים גמורים אלא בימי ר' אמי ור' אסי. עיין בשמעתא דקמא דחולין. דאפילו לפירוש התו'. דר"ג דיבנה גזר על שחיטתן. מ"מ לא קבלו גזרתו להיות דינן כנכרים. אלא עד שבאו ר"א ור"א. והתוספתא ר"ח שנאה. דקדים טובא ואינה אלא פירוש המשנה. דרבי לא שנה ר"ח מנ"ל. וכיון דסתמא תניין. לא מסתבר לאוקמה בלאחר גזרה. דאכתי לא חיילא ודוק. וגם קושיא שנייה אכתי לא מיתרצא.

איברא יכילנא לשנויי דלא תקשי לן מידי (אלא שיקשה למ"ש התו' כאן. על הדרך שפירשנו דבריהם למעלה) ואמינא דמתריצנא שפיר למתניתין ובריית דלא ליקשו אהדדי כלל. דהכי הוא תריצתא דמילתא לעולם הכותי עושה מדור אפילו קודם גזרה והכא במאי עסקינן בכולהו מתנייתי דמיתניין סתמא. בכותי ע"ה איירי. דחשיד ולא איכפל תנא דמתני' לאשמועינן דווקא בכותי חבר כדאיתא פרק בנות כותים. וה"ה לכולהו מתניתין דעסקי בכותי. סתמא ע"ה הוא. וגרע מניה. דחשיד אזנות כמו עכו"ם. אפילו קודם גזרה. משו"ה עושה מדור כעכו"ם. והא דשנינן בפ' בנות כותים דפנוי אינו מטמא משום בועל נדה. היינו טעמיה. משום דאיכא ספקות טובא (ר"ל. ספק בעל בקרוב. וספק השלימתו לירוק. כדאיתא התם) דמשו"ה טומאתן ספק אפילו בנשואין. ולא שרפינן עלייהו תו"ק בפנוי. ודאיכא תו ספקא אי בעיל כלל. ובודאי רוב פנויין אינן בועלי נדות עכ"פ משו"ה לא מחמרינן בספק ספקא דידהו. כיון דמסייעא לן רובא. מטהרינן להו לגמרי. ותולין נמי לא. כדאמרן. דכיון דטומאת הנשואין אינה אלא ספק. לא אחמור בפנויין. דרובן לא בועלין נינהו. אע"ג דחשידי. ותו דאיכא נמי קטנים דלא חזו לביאה. משום הכי קפרכינן שפיר אסתמיותא דמתניתין דבנות כותים. דהכותים משמע שכולן שוין. גדולים וקטנים מטמאין. **ואהא** שפיר קמתמה תלמודא. אטו כולהו בועלי נדות נינהו. האיכא קטנים. דודאי לאו בועלי נדות נינהו. וע"כ צריך לחלק. דדווקא בנשואין. ושמא לאו דווקא. אלא בראויין לינשא קאמר. ומתניתין דדם הנדה נמי אתיא שפיר. דה"ה נמי דאפילו בית כותים סתמא. ומדור דידהו דלאו בית הטומאות. ואין שם נשים מצויות. נמי מטמא. דחיישינן לקבורת נפלים. כמו במדור עכו"ם. כדפרישנא דכותי עושה מדור אע"פ שאין עמו אשה.

והא דנקט בית הטומאות דווקא. היינו משום דלא בעינן הכא ארבעים יום. כמו במדור. דלא סגי דלא צריך לשהות שם ארבעים יום דווקא. כדי יצירת ולד. ואי לא. אינו עושה מדור.

ואמינא בה טעמא אמאי במדור ארבעים יום. והכא לא. דמדור פירושו שהיה המקום והבית מתחלה מוחזק בשל ישראל. ולא ידענו שהיה דר שם גוי מקודם. כדאיתא התם באהלות. דאין שייך מדור העכו"ם אלא בא"י. ומשו"ה קרייה מדור. שאינו אלא מדור לפי שעה ודירת עראי. שראינו הגוי דר בו עכשיו. וכיון שהיה המקום מוחזק בטהרה (דעילה מצאו וטיהרו א"י. כבפ"ק דכתובות) ואנו באין להוציאו מחזקתו ע"י ספק. צריך שיהא מקום לחול הספק. וכל שלא שהה שם ארבעים יום. ומתחלה לא ידענו שהיה שם גוי דר בתוכו (דאל"כ מה מועיל. אם זה שדר בו עתה לא שהה בתוכו מ' יום. ולפניו היה גוים דרים בו. שהרי לא יצאנו בזה מידי ספק. מחמת הדיורין הקודמים. אלא הברור כמו שפירשנו. שלא נסתפקנו. אלא בזה שדר בו עתה לפנינו) ולכן כל שלא שהה בו כנזכר. שאין שייכות לספק בו בקבורת נפל. לא שייך לטמוייה. משא"כ בבתי הכותים ובעריהן. דעסקינן בהו הכא בפרקין דדם הנדה. לא שייך למימר דאין בית הטומאות שלהן טמא. אלא אם שהו שם מ' יום. דאפילו לא שהו שם מ' יום הדיורין של עכשיו. מקמי הכי מאן נטרינהו. הא איכא למיחש לקמאי ולקמאי דקמייהו. דקברו שם נפליהן. משו"ה בית הטומאות שלהן בדוכתייהו היכי דקביעי. חיישינן להו ומטמינן להו לעולם בודאי. ולא בעי מ' יום כמו במדור. **והשתא** דקאי בבית הטומאות. קפריש דיניה. דלא בעינן מ' יום. משום דלא שייך לפלוגי ביה מידי. ולא נחית השתא לפרושי דינא דמדור הכותי בלא אשה. אע"ג דודאי טמא נמי. אלא משום דמיבעי ליה לפלוגי. בין שהה מ' יום ובציר מהכי. שבקיה ושיריה עד דמטי לאהלות. דקמפרש להו להני מילי. והכי מסתברא דהוא ברירו דמילתא ולית בה ספקא. ונתיישב הכל על בוריו.

אבל יצא לנו מזה קצת תמיהה למ"ש התוספות בדבור הנזכר ע"פ פירושנו. דמשו"ה מייתו ההוא דפרק בנות כותים. ללמוד משם דלא פלוג רבנן בגזרתייהו. ולא גזרו בפנוי אטו נשוי. ולא חשדינן להו בעבריינים מסתמא. דלפום מאי דכתיבנא ואוכחנא. ודאי חשודין הן. ומ"מ לא גזרו עליהן לענין טומאת בועל נדה. דאיכא ספיקי טובא. ומסייע נמי רובא. והא פרשינן יאות דמאי דפריך נמי תלמודא התם. אטו כולהו בועלי נדות נינהו. לאו למימרא דפנויין לא חשידי בזנות. אלא דליכא לטמויינהו מטעמא דאמרן. דודאי כולהו לאו בועלין נינהו. ודוק.

א"כ הדרא קושיא לדוכתה. דלעולם אע"ג דלא גזרו לטמא הפנויים הכא בכהן כותי. מ"מ יש לגזור אטו שאינו כהן. או דילמא בכהן נמי לא סגי כל כמה דלא הוחזק. כיון שהוכחנו שסתמן חשודין עד שיוודע שהוחזקו בכשרות. וסרה קושית התו' מעיקרה. אלא דבלא"ה משנו שפיר.

ויש לי לשאול עוד בהא דאוקימנן בכהן כותי. שהוא דבר מתמיה מאד. אטו בכותים כהנים מי הוו. והלא אין כהנים אלא מזרע אהרן. וכותים אפילו שיהיו גרי אמת. כהנים מנא להו. ואין סברא שיטעו בכך (לעשות כהן מהם ובהם. כל החפץ ימלא את ידו) במידי דכתיבא להדיא. וצ"ל בכהנים שנטמעו ביניהם. כמ"ש בספר מלכים. שהביא עליהם מלך אשור אחד מהכהנים. אשר הגלה משם ויורם את משפט אלהי הארץ. ושמא מזרע אותו כהן נשארו ביניהם. ואחזו במעשה הכותים ברבות הימים. ואעפ"כ היו ידועים לבית אבותם למשפחותם. שהם כהנים מזרע אהרן. דאע"ג דלדידן ודאי לאו כהנים נינהו. אפילו לאכול בקדשי הגבול. וק"ל. אפ"ה א"ש דסמכינן עליה. אי אכיל תרומה שם. כיון דלדידהו הוי כהן גמור. והיא מילתא דכתיבא ואחזוק. ודוק.

ועמ"ש בס"ד בשי"ע. עיין בגמרא פ"י יוחסין דפליגי בקרא דכתיב ויעשו להם מקצותם כהני במות. איכא מ"ד כהנים פסולים. ולמ"ד כשרים.

מ"ש בתי"ט על הר"מ וק"ל למה לא יטמא באוהל כו' **כבר** ראית למעלה ששבוש הוא.

משנה ה

נאמנין לומר קברנו שם כו'. היינו בבית הטומאות דסליק מניה. ואע"ג דסתמא מקום קבר הוא. וכמוחזק דמי. (מיהא ודאי לא הוי) מהימני למימר לא קברנו. ואפ"ה בעי הוכחה גמורה. אבל במקום שלא הוחזק כלל בטומאה. פשיטא דלא שייך נאמנות לטהוריה. ולא צריך כהן ותרומה להוציאנו מידי ספק. **השתא** איכא למידק אריש. מאי נאמנים לומר קברנו. בלא סהדותייהו נמי מחזקינן ליה בטומאה. **וצריך** לומר דבלא אמירה דידהו. אע"ג דמטמינן לבית הטומאות דידהו. מ"מ מספקא לא נפקא. וכי מסהדי עליה. משוינן לה טומאה ודאית. למשרף עלה תו"ק. וכן בכ"מ שיאמרו קברנו. מהימני כה"ג.

נאמנין על ציון קברות כיון דכתיבא זהירי כו' **איברא** כותים או שומרונים דהאידנא הידועים בשכם. לפי מה ששמענו והוגד לנו מאחינו בני א"י הבאים אלינו. אינן מאמינין בדברי נביאים. ואינן מחזיקין בשום ספרי נבואה. רק בתורת מרע"ה לבדה (וכן השכל מחייב. שהרי בספר מלכים נזכר גנותם ורעתם למדי) **ושמא** גם בזה נשתנו לגריעות. מאותם הקדמונים.

פרק ח

משנה א

על עקבה אחורי כף רגל. עמ"ש בס"ד במהדורה בכלאים פרק ט' משנה ז'.
מן החגור ולמטה. טמאה נ"ל דמן החגור דתנן. היינו כמו שדרך החגור להיות שם על הגוף. והוא מתחת הבטן. ובכתוב וחגורה על חלצים. וכמ"ש בכהנים לא יחגרו ביזע. במקום שמזיעין. ותנא לא למעלה מאציליהן כו'. **ואם** היא חוגרת על הבטן כנגד טבורה. אין משגיחין בזה. ואין משערין אלא ממקום שראוי לחגור כנ"ל. ומשם ולמעלה. טהורה. בידוע שאין דם הגוף בא לשם. אפילו ע"י שחייה עמוקה. **מ"ש** תי"ט דאצ"ל מה שמן בית התורפה ולמעלה עד החגור. הוא יו"ד קרת. ההבנה נעדרת. מה לי ממעלה למטה. מה לי ממטה למעלה. היא היא. **אך** מה שהוסיף בסוף לשונו גם מה שתחת החגורה. **אי** אמרינן דין החגור. כולל החגור עצמו. כענין עד ועד בכלל. א"כ כי חשיב מלמעלה. נמי היינו הך. ולא שייך נמי לישנא דאצ"ל. **אבל** לקושטא דמילתא ולדינא. אינו נ"ל להחמיר בכך. ולהכניס מקום החגור בספק.
טהורה כל הני טהורה דמתניתין. אפי' הכתם משוך. ואפילו הוא יותר מכגריס.
וכן בפוליום עתי"ט ששכח מקרא מלא. המטפחת אשר עליך. ולא כתיב אשר על ראשך. וממשנה דכלים לא מוכח מידי.
כגריס עיין שאילת יעבץ (סימן ס"ט).

משנה ב

אם יש בה מכה משמע דווקא מכה מבוררת **לאפוקי** כאב בעלמא. לא מהני להתיר אפילו הכתם. כ"ש הראיה.
ואפשר דכתם חמור באופן זה. שאפילו אם ת"ל כשמרגשת כאב בשעת תשמיש מדוחק השמש. וראתה מיד. שיכולה לתלות דם הראיה במיעוך השמש. לפי שידים מוכיחות ורגלים לדבר יש. **משא"כ** אם מוצאה כתם יותר מכגריס. אינה יכולה לתלות בכאב שהרגישה בשעת תשמיש. ולא מצאה שם באותה שעה. אלא אחר זמן מצאה כתם. כך הוא דעתי. וכך כתבתי במו"ק בסימן קפ"ז. וכן משמע ממעשה דר"ע. דבמשנה הסמוכה. דאל"ה. לשמעינן רבותא. ועשי"ע (סנ"ה).

משנה ג

דם ולא כתם עתי"ט וק"ק כו' (ואפילו) וא' לי לתרץ מהא דא"ש בדקה ק"ע כו'. **הו"ל** לאתויי מתני' דפ"ט לקמן. דה"נ מוכח מדר' נחמיה. דס"ל כהא דשמואל. וכמש"ל בס"ד.

כל דבר שאינו מקבל טומאה עיקרא דהך מילתא. **נ"ל** משום דכתמים דרבנן. כדבסוף פרקא דלעיל בעובדא דר"ע. דמדאורייתא אינה טמאה עד שתרגיש בבשרה. הילכך ע"י עילה כל שהיא. טהרו הכתם הנמצא. אע"פ שאין לה במה לתלות ודאי. **ונראה** דצרפו לזה. משום דאפילו בדקה קרקע עולם וישבה עליו. מ"מ אינו נבדק יפה. שאין יפה לבדיקתה אלא בגד של פשתן וצמר. ושל מילא פרהבא. כמ"ש בשל מונבז. וכי בדקה בשאר דברים. אימור לא בדקה יפה. ומכלל ספקא. לא נפקא. הדר הוי ליה ספקא דרבנן ולקולא.

פרק ט

משנה ו

ז' **סממנין** כ' תו' ה"ה בכבוס טוב. **היינו** ודאי ע"י בורית מלאכותי (שקורין סאבו"ן. או זיי"ף) כי כיבוס דידן. ובהדיא אמרינן צפון צבע נמי מעבר (וכן קבלתי מאמ"ה ז"ל. שהוא הבורית המעשיי שלנו. והא קחזינן נמי. דמעבר הכתם בטוב) א"כ אין כבוס טוב ממנו. **אבל** הוא אינו מועיל כלום בהעברה על הכתם. שאם עבר או דיהה על ידו. כדרכו. מ"מ אינו אלא ספק. דהא צפון צבע נמי מעבר. וכן אם עמד בעיניו. עדיין לא יצאנו מידי ספק. שהרי כיון שאינו חזק להעביר הצבע. כמו שהיה ראוי לפי טבעו. א"כ אפשר ג"כ לא הגיע למדרגת הנקיון של ז' סממנין. כי אע"פ שלא עבר על ידו. שמא ע"י הסממנין היה עובר. מאחר שהורע כחו של סאבון זה. ולא נתאמת בו מה שהועד על הצפון האמיתי. הנעלם אצלנו. ולא נתבררה לנו עשייתו. על כן נ"ל שלא לסמוך על זיי"ף שלנו במקום ז' סממנין (כאשר שמעתי מפי אמ"ה ז"ל כד הוינא טליא. מהכרח הנ"ל. לפי מ"ש בגמרא דצפון חזק מז"ס. אכן לפי דעתי. עדיין אין זה מוציאנו מידי ספק כנזכר) **כי** מעתה חזרנו לדין המשנה הקודמת. שאין בדיקה כזו מועלת. מפני שעד המכחישה עומד בפניה.

משנה ז

לא עשה ולא כלום לא לבדוק ולא לבטל כו' דבלוע שיכול לצאת טמא. תי"ט. **אע"ג** דכבר נתייבש בו. הא תנן לעיל רפ"ז. דם הנדה מטמא לח ויבש.

משנה ח

ומעטשת דרך מטה. טור. **ולא** אדע מנין לנו לפרש כן דווקא. ועכ"פ נראה לי דעטוש של מעלה לא גרע. שכן דרך אנשים ונשים אפילו ברעיפת דם הנחירים. רגיל לבוא עטוש אף לפניו.

ובשפולי מעיה בית הרחם. **כך** פירש"י כאן. וביבמות (דפע"ב) לא פירש כן. עחי"ג שם.

משנה יא

נשים בבתוליהם כו' **נראה** לי דמענינא דמתניתין דלעיל הוא. ת"ק סבר כל אשה יש לה דם. בין מעט בין רב. משו"ה אפילו אינה רואה. צריכה לחוש לוסת בינוני (משעה שנראית לראיה. והיינו בוחל) היינו משלשים לשלשים. כיון שראויה לראות. אע"פ שלא ראתה. אימור פורתא ראתה. ומדזוטר הוי. אירכס ולא אדעתה. לפי שאי אפשר לאשה בלי דם כלל. כמו שאי אפשר לגפן בלי יין. אלא כשאינה נושאת פרי. **ואתא** ר"י לפרושי (או לפלוגי) דוראי פעמים אין לה דם כלל. ואינה צריכה לחוש לשום וסת. וזה סימנה. דור קטוע. שאינה הרה ללדת. זה מוכיח שאיננה בת דמים.

פרק י

משנה א

תנוקת ע"פ רע"ב. שבדורות אחרונים משפשטה חומרת ר"ז כו' אפילו קטנה שלא הגיע זמנה ולא ראתה. לאחר שבעל ב"מ. אין מותר לו לבוא עליה כו'.

עיין מ"ש הרא"ש. **אכן** לי נראה עיקר הטעם של חומרא זו. שחשו חז"ל לחמוד גדול שפותח מקור דמיה (**וא"ת** אדרבה דם חמוד טהור הוא. עמ"ש בס"ד בחי"ג) כמ"ש תבעוה לינשא ונתפייסה. צריכה לישב שבעה נקיים. ואם אפילו בתביעה בעלמא. ובאשה שכבר טעמה טעם ביאה (דלא תקיף יצרה כולי האי. וכדאמרינן כה"ג בזכר. אע"ג דצערו מרובה) כך. בתנוקת שלא ידעה איש. עאכ"ו שיש לחוש בשעת מעשה. אפילו כבר טבלה. ותו משום בעתותא דמרפיא. כדאמרינן עה"פ ותתחלחל. שפרסה נדה. לכן ראוי להחמיר גם בספק **ואין** למדין מדורות הראשונים. שהיו חזקי טבע. וכמו שמצינו בכמה דברים. אמרו שירדה חולשה לעולם בדורות אחרונים. זה ברור בעיני בעזה"י ודברי הרא"ש בכאן אינן מספיקין כלל.

אבל דעת ראב"ד פליאה נשגבה לא אוכל לה. מה ראה על ככה. לעשותה כנדה ודאית. גם בטרם ידענו אם ראתה מאומה. ושמא ממשפחת דורקטי היא. אף דלא שכיח. מיהא חומרא בעלמא היא. דאפילו מצא דם. ודאי טהורה מדינא. תלינן במידי דשכיח ודם בתולים. הרי שור שחוט לפניך. הבו דלא לוסיף. לאחזוקי איסור ודאי. בלי שום ריעותא.

משנה ג

ביום ראשון לנקיים. שהוא רביעי לתחלת זיבה. בזבה. אבל בזב משכחת לה בשני. שהזב מטמא בראיות כבימים. ולשון רש"י מדויק.

משנה ה

מטמא משום כתם במשהו. דמקור מקומו טמא. וכת"ו ולא לענין שיהא הדם הנוגע בו טמא טומאת מגע. דאפילו בלא מקור ליטמא אפילו פחות מרביעית. משום דנגע במת. אלא כתם ראיה גמורה קאמר. שיטמא הדם במגע ובמשא כו'. ותמיהני על מ"ש דפחות מרביעית דם טמא משם דנגע במת. התנן רביעית דם שחסר טהור. תי"ט.

במ"כ אשתבש בכוונת התו'. דלא מיירו מרביעית דם המת. כמו שם באהלות. א"כ. למאי צריך תלמודא. למקור מקומו טמא. והא רביעית דם מן המת. ודאי מטמא אף באוהל.

והיינו דקשיא להו להתו'. אי ס"ד ברביעית. ומשום טומאת מת עצמו. פשיטא דלא צריך לטעמא דמקור מקומו טמא. **ואי** משום טומאת משקה ע"י מגע המקור. דקמ"ל דטמא בכל שהו. כדקיי"ל משקין לא צריכי שיעור ליטמא ולטמא. אלא מטמאין טומאה קלה בכל שהן.

אכתי מאי איריא משום מקור דמקומו טמא. תיפוק ליה דנגע במת. ולענין טומאת מגע הקלה. בכל גוונא דינא הכי. אי הכי מאי קמ"ל **אלא** על כרחך הכא במאי עסקינן. בטומאה חמורה. דמטמאה ואפילו בפחות מרביעית. הוא דאצטריך לאשמועינן. והיינו משום דנדון כראיה גמורה. כאילו היתה בחיים. דמטמאה במשהו טומאה חמורה. אף על גב דהשתי לאו רואה היא. ומשום טומאת מת ליכא לטמויי בבציר מרביעית. ומטעם מגע. לא אצטריך לטעמא דמקור מקומו טמא. כנזכר. אלא הא הוא דמהני. לטמויי נמי במשא. אף בבציר מרביעית ובמשהו. כדם נדה דמחיים. משום דמקור מקומו טמא. והיה שם הדם מחיים. כאילו ראתה עודה בחיים דיינינן ליה להך דם. לענין טומאת כתם. וזה ברור. ושמא נוסחא המוטעת בתו' הטעתו לתי"ט. ואין בכך כדי להטעות ולשבש כוונתם. כי כוונת התו' רצויה.

משנה ו

ה"ה כמגע טמא מת לקדשים עתי"ט מ"ש על הר"מ. **ולפום** ריהטא נ"ל דלק"מ. אלא איתא להא ולהא. התם במעילה. באוכלי קידש מיירי. והכא במשקה עסקינן. דמשקין דקודש ודאי לעולם נעשים שניים גם בט"י. **תדע** שהרי גדולה מזו שנינו פ"ב דטהרות משנה ו'. השלישי שבתרומה פוסל לאוכלי קודש ומטמא משקה קודש. אפילו בחולין שנעשו עט"ק. וטבול יום דפסל בתרומה. ודאי עדיף משלישי שבתרומה. שהרי נחשב שני. וכ"ש במגע קודש ממש. צריכא למימר.